

НОВИНЕ У ПОСТУПКУ ПРИНУДНОГ ИЗВРШЕЊА ОБЛИГАЦИЈА

Нови Закон о извршном поступку (даље: ЗИП), који је донет истовремено са Законом о облигацијама⁽¹⁾, предвиђа више нових решења. Свако од тих решења заслужује пажњу, а то, у овом моменту, уз ступање ЗИП на снагу, важи свакако за она његова решења која су принципијелнијег значаја. Ради се о неким битно новим решењима у нашем извршном праву, која, ради тога, заиста претстављају новине у поступку принудног извршења облигација у нас, у правом смислу речи. За њих, као уосталом и за ЗИП у целини, може се већ уводно рећи, да претстављају средство за брже и ефикасније разрешење спорних поверилачко-дужничких односа, а тиме и средства кроз која ће се осмишљавати и сам Закон о облигацијама, као основна регулатива којом су уређени такви, поверилачко-дужнички односи.

1. Нови основи за одређивање извршења

У нашем извршном праву до ЗИП било је стриктно поштовано правило, да се извршење може одредити (дозволити) само на основу извршног наслова, који је увек и редовно био извршна одлука суда односно другог надлежног органа или судско поравнање. Утврђујући могуће основе за одређивање извршења, наш се је законодавац показао еластичнијим, тако да је ЗИП заправо одступио од поменутог правила.

а) Веродостојна исправа — нови основ за одређивање извршења

И према ЗИП, суд одређује извршење на основу извршне исправе (чл. 16, ст. 1).⁽²⁾ Извршним исправама, према овом Закону, јављају се следеће јавне исправе: (1) извршна одлука редовног и самоуправног суда и поравнање закључено пред овим судовима; (2) извршна одлука донета у управном поступку, поравнање закључено у управном поступку,

⁽¹⁾ Закон о извршном поступку усвојен је 30. III 1978, објављен је у „Службеном листу СФРЈ” бр. 20 од 21. IV 1978, а ступио на снагу 1. X 1978. године.

⁽²⁾ Нумерације у загради односе се на одредбе ЗИП.

као и извршна одлука донета у прекршајном поступку, уколико су у њима утврђене обавезе које се гласе на новчани износ; (3) друга одлука која је законом предвиђена као извршна исправа (чл. 16, ст. 2; чл. 17 — 19).

Одредбом из чл. 21 ЗИП, међутим, предвиђено је, да се извршење одређује и на основу веродостојне исправе. То уз следеће претпоставке: (1) *ratione materiae* — да је у питању остваривање новчаче тражбине, и (2) *ratione personae* — да се ради о странкама које су организације удруженог рада које врше привредну делатност. Веродостојне исправе на основу којих може да се одреди извршење су само фактура, меница и чек. Ако доспелост потраживања није видљива из веродостојне исправе, извршење се одређује уколико поверилац поднесе писмену изјаву о доспелости потраживања и уколико у тој изјави означи дан доспелости (чл. 21).

Одређивање извршења на основу веродостојности исправе одговара издавању платног налога према Закону о парничном поступку. Ипак, између ова два института (и поступка) постоје извесне разлике које нису безначајне. Пре свега, као што је наведено, код одређивања извршења на основу веродостојне исправе постоји наглашено ограничење *ratione personae*: овакво се извршење може одредити за остварење новчаних потраживања *само између организација удруженог рада које врше привредну делатност*, каквог ограничења нема код платног налога.⁽³⁾ Осим тога, круг веродостојних исправа је таксативно одређен и сведеч само на следеће три исправе: фактуру, меницу и чек, док је круг веродостојних исправа према Закону о парничном поступку отворен (набрајање веродостојних исправа је у овом Закону само егземпфикативно),⁽⁴⁾ чак и у привредним споровима.⁽⁵⁾ Ако новчано потраживање гласи на износ мањи од 500 динара, платни налог се издаје и без приложених веродостојних исправа,⁽⁶⁾ док, на другој страни, ако је у питању менични односно чековни дуг, тражи се протест односно повратни рачун,⁽⁷⁾ чега нема у ЗИП (чл. 21, ст. 2).

Одређивање извршења на основу веродостојне исправе може се без резерве оценити ефикасним и економичним средством, јер се њиме прескаче парница, чиме се, брзо и јефтино, уређује спорни поверилачко-дужнички однос. Ако дужник не прихвата обавезу он може изјавити приговор на решење о извршењу. Кад приговор буде истакнут — суд ставља ван снаге решење о извршењу и укида све спроведене радње. То и тада, када приговор дужника није образложен (у чл. 55, ст. 2 изричито је одређено да приговор дужника не мора бити образложен). Може се мислити да ова закочска солуција „баца извесну сумњу“ на сврсисходност самог института. Ствари ипак не стоје тако.

(3) В. чл. 446 Закона о парничном поступку.

(4) В. ст. 2, чл. 446 Закона о парничном поступку.

(5) В. чл. 501, ст. 2 Закона о парничном поступку.

(6) Чл. 447 Закона о парничном поступку; отступање у привредним споровима — в. чл. 501, ст. 3 истог Закона.

(7) В. чл. 446, ст. 2, тач. 3 Закона о парничном поступку.

ЗИП је предвидео да поверилац може још у свом предлогу за извршење на основу веродостојне исправе захтевати, да се тај његов предлог сматра тужбом, уколико и када дужник истакне приговор на решење о одређивању извршења (чл. 55, ст. 3). Поступак по оваквој тужби спроводи исти суд, а ако није надлежан — предмет доставља надлежном суду. Треба сматрати да по оваквој тужби не долази у обзир издавање платног налога, јер је захтев (потраживање) оспорен. Законско решење да се предлог за извршење сматра тужбом на захтев повериоца, заправо, отклања могућност за изигравање, тако да тиме поверилац практично не губи ништа. Пракса ће, уосталом, показати вредност овог института. Али већ и сада број правоснажних платних налога у привредним споровима изгледа потврђује оправданост његовог увођења. Законодавац је савако имао у виду ту праксу када се одлучио за овакву новину у нашем извршном праву.

б) Утврђивање облигација одлуком суда
у извршном поступку

Друго правило у нашем извршном праву, када се радило о извршењу за остављавање извршних потраживања, било је да — акт (исправа) на основу које се одређује извршење не потиче (не настаје) у извршном поступку, већ да настаје у неком другом судском поступку или у поступку неког другог надлежног органа односно да је прописани диспозитивни акт самих странака (судско поравнање). Другим речима, у извршном поступку није се утврђивало постојање потраживања, већ су се принудно извршавала потраживања која су била утврђена актом насталим изван овог поступка. Ово правило важи и према ЗИП; то правило важи како у односу на извршне исправе тако и у односу на веродостојне исправе. ЗИП је, ипак, предвидео неколико значајних одступања: у неколико случајева, наиме, постојање (настајање, заснивање) облигација утврђује се актом који доноси суд у извршном поступку.

Ту, пре свега, треба споменути одлуку о плаћању судских пенала. Према чл. 187 ЗИП, којим се регулише плаћање судских пенала, претпоставља се следећа правна ситуација: на основу правоснажне пресуде дужник је обавезан на неновчану обавезу, коју, треба да испуни добровољно у одређеном року. Ако он не испуни ту своју обавезу, *поверилац може захтевати да суд у извршном поступку донесе одлуку којом ће обавезати дужника на плаћање судских пенала у смислу правила о облигационим односима*. Такав се захтев може поднети само ако (док није) поднет предлог за извршење на основу правоснажне пресуде (за принудно испуњење неновчаног захтева); то је изричито прописано у ст. 4, чл. 187 ЗИП. Одлука којом је у извршном поступку утврђена обавеза за плаћање судских пенала, међутим, није решење о извршењу, већ *titulus egsecutionis*, на основу кога, касније, када та одлука постане правоснажна, на (други) предлог повериоца, суд који је донео ту одлуку — доноси другу, тј. решење о извршењу. После тога следи спровођење

извршења за наплату новчаног потраживања — плаћања досуђених судских пенала. Овим се, притом, не дира у право повериоца да поднесе суду и захтев за одређивање извршења неновчаног потраживања које му припада према правоснажној пресуди, али, како је већ поминуло, у том моменту када он поднесе предлог за извршење неновчаног потраживања — у том моменту губи право на плаћање судских пенала (чл. 187, ст. 4).

Слично плаћању судских пенала, у поступку враћања радника на рад суд може, на предлог повериоца (радника), донети одлуку о накнади личног дохотка. Поступање суда у ова два поступка, ипак, није исто. И овога пута извршна исправа гласи само на неновчану обавезу — враћање радника на рад. Поверилац (радник), који је поднео предлог за извршење да буде враћен на рад, такође, може у том поступку, касније, али још и у самом предлогу за извршење, ставити предлог да суд донесе решење којим ће обавезати дужника (организацију удруженог рада, односно друго лице које је задужено вратити радника на рад) да му, на име накнаде личног дохотка, исплати (исплаћује) месечне износе, који су доспели до правоснажности пресуде (за враћање радника на рад), док он не буде враћен на рад (чл. 232, ст. 1 и 2). Одлука којом се дужник обавезује на исплату накнаде личног дохотка, међутим, према изричитој одредби Закона (чл. 232, ст. 3), није само *tutulus egsecutionis* (она има и такав карактер), већ је уједно (а управо то је наглашено у Закону) и решење о извршавању. Другим речима, у извршном поступку (за враћање радника на рад), суд доноси једну одлуку (о накнади личног дохотка), која је уједно и извршни наслов и решење о извршењу. Одлука о накнади личног дохотка је *titulus egsecutionis*, зато што се њоме одређује износ (висина) накнаде личног дохотка,⁽⁸⁾ док само право радника на накнаду (основ) није предмет расправљања и одлучивања у овом случају. Ова је одлука решење о извршењу (што је и изричито наглашено у Закону), зато што се на основу ње проводи извршење за наплату њоме утврђене накнаде личног дохотка. То је прва разлика ове одлуке у односу на одлуку за плаћање судских пенала.⁽⁹⁾ Даља се разлика између ове две одлуке исказује у томе, што своју одлуку о накнади личног дохотка суд, на предлог дужника, може доцније ставити ван снаге, ако су се измениле околности на основу којих је та одлука била донешена (чл. 232, ст. 4), чега нема код одлуке о плаћању судских пенала. Разлике између ових двеју одлука исказују се, такође, и у томе, што се одлуком о накнади личног дохотка у поступку за враћање радника на

⁽⁸⁾ Ова се накнада одређује у износу који би радник остварио на име личног дохотка да је био на раду (чл. 232, ст. 5).

⁽⁹⁾ Може се сматрати да нема правог разлога због чега је ЗИП код плаћања судских пенала предвидео доношење две посебне одлуке, осим да се тамо може очекивати добровољно испуњење утврђене обавезе. То — добровољно испуњавање утврђене обавезе може се очекивати и код накнаде личног дохотка. Прави разлог што у одредби из чл. 187 ЗИП није предвидео доношење једне одлуке је вероватно у томе, што је доношење одлуке која би била и извршни наслов и решење о извршењу још радикалније отступање од концепције на којој је израђен извршни поступак. Да се постојање обавеза утврђује изван тог поступка. Ово радикално отступање треба схватити као настојање законодавца да се и у овом случају, кроз извршни поступак за враћање радника на рад (што се увек утврђује изван извршног поступка), пружи ефикаснија заштита права радника на лични доходак.

рад не дира и право радника да о исплати личног дохотка поднесе захтев пред надлежним судом,⁽¹⁰⁾ као и у томе, да суд (у поступку за враћање радника на рад) може само делимично усвојити захтев за накнаду личног дохотка, а за остваривање разлике упутити повериоца на поступак пред надлежним судом, што не долази у обзир кад је плаћање судских пенала утврђено одлуком у извршном поступку. Коначно, разлика код доношења поменутих одлука јавља се и у томе, што се паралелно уз поступак за враћање радника на рад проводи и поступак за наплату досуђеног личног дохотка, чега такође нема код плаћања судских пенала: тамо, наиме, један поступак искључује други.⁽¹¹⁾

У три случаја у поступку за предају и испоруку покретних ствари суд, такође, утврђује својом одлуком обавезу дужника, која је различита од обавезе како је она утврђена у извршној исправи, која је иначе повод за покретање поменутог извршног поступка. Ти случајеви су следећи: *исплата вредности одређених ствари које нису пронађене ни код дужника ни код трећег лица* (чл. 214), *полагање износа за набавку заменивих ствари на другој страни* (чл. 216) и *исплата вредности заменивих ствари које нису могле бити набављене на другој страни* (чл. 217). У сва три случаја, дакле, обавеза дужника је неновчана и гласи на предају одређених покретних ствари односно на испоруку заменивих покретних ствари. У сва та три случаја долази до трансформације извршења за остварење неновчаних потраживања у извршење за наплату новчаних потраживања. У прва два случаја (чл. 214 и 216), разлог томе је исти: ствар, тј. ствари које је дужник обавезан предати односно испоручити нису биле пронађене ни код њега ни код трећег лица, док је разлог у трећем случају (чл. 217) немогућност да се замениве ствари набаве на другој страни. У прва два случаја, поверилац је дужан ставити предлог суду да изврши процену одређених ствари и да обавезе дужника на исплату износа процењене вредности у одређеном року, односно да обавезе дужника да положи износ за набавку заменивих ствари на другој страни — у року од осам дана од дана обавештења са стране суда да покретне ствари нису пронађене ни код дужника, ни код трећег лица, тј. да се ради тога није могло спровести извршење за предају одређених односно за испоруку заменивих ствари. Ако у том року поверилац не стави одговарајући предлог, суд ће обуставити извршење. Кад суд на предлог повериоца донесе потребне одлуке, а дужник не поступи добровољно по њима, поверилац може предложити извршење за наплату новчаних потраживања (тј. за исплату износа вредности одређених ствари, односно за исплату износа потребног за набавку заменивих ствари на другој страни). Уколико је одлука по чл. 216 ЗИП спроведена, али се у одређеном року замениве покретне ствари нису могле набавити на другој страни, поверилац може ставити предлог да суд,

⁽¹⁰⁾ У извршном се поступку накнада личног дохотка одређује само у висини аконтажије коју би радник остварио да је био на раду, јер се коначни износ његовог личног дохотка може утврдити тек завршним рачуном.

⁽¹¹⁾ Плаћање судских пенала се може зауставити (само) док се не предложи извршење (исповчане) обавезе на коју се гласи извршни лист, односно — право на судске пенале поверилац губи чим поднесе предлог за извршење његове извршне (исповчане) тражбине.

исто као и у случају из чл. 214, процени вредности тих ствари и да задужи дужника да исплати износ њихове вредности, која се одлука, на даљи предлог повериоца, исто тако извршава принудним путем (чл. 217). Одредбама из чл. 214, 216 и 217 ЗИП се, иначе, не дира у право повериоца да у парници захтева од дужника накнаду која му је нанета тиме, да му није била извршена предаја одређених односно испорука заменивих покретних ствари (чл. 218).

Не би се могла оспорити ефикасност и економичност при остварењу права у горе наведеним, новим решењима из чл. 187, 214, 217 и 232 ЗИП, ради тога што се, прескакањем парнице тј. одлучивањем о обавезама директно у поступку извршења, заиста, брже и јефтиније долази до остварења одређених права. Ипак, може се добити утисак, да се тиме, што се о обавезама одлучује у извршном поступку, овај поступак оптерећује. Може се добити утисак, да се на тај начин доводи у питање и само остваривање права, с обзиром да извршни поступак није организован на стриктној примени оних начела, на којима су организовани судски поступци у којима се расправља и одлучује о спорним правним односима, а која начела представљају и једну од главних гаранција при остваривању субјективних права субјеката (контрадикторност и непосредност у првом реду). Може се коначно добити и утисак, да ће се судови у извршном поступку, ради тога, теже сналазити. Ипак, чини се, да свим овим подозрењима нема места.

Треба пре свега приметити, да се у свим наведеним случајевима, наиме, не расправља и не одлучује о правном основу, јер је одговарајуће право повериоца изричито признато самим Законом. У свим тим случајевима, према томе, суд у извршном поступку одлучује само о новчаном износу, тј. само о висини захтева, тако што је, понекад, дужан извршити и одговарајућу процену. Имајући у виду да је према ЗИП суд у више наврата (у више случајева принудног извршења) дужан вршити процене, само по себи, то и није неко оптерећење извршног поступка суда, које би било уведено вишенаведним новим решењима.

2. Наглашена заступљеност начела о заштити дужника

Циљ поступка принудног извршења је задовољење извршних потраживања поверилаца, чиме се, уједно, остварује и сам правни поредак, утолико више што су та потраживања утврђена актима надлежних органа. У том смислу извршење, када је допуштено законом и одређено одлуком суда, требало би се спровести без ма каквог обзира према дужнику. То и јесте тако, када је у питању остварење неовчаних потраживања, јер је њихов објекат увек тачно одређен, а и сам је предмет самог извршења. Ствари стоје другачије, када је у питању остварење овчаних потраживања: за задовољење ових у смислу наведеног, према томе, дужник би одговарао свом целокупном имовином, односно друштвено правно лице као дужник — свим средствима у друштвеној

својини у свом саставу. Стриктно схватање циља принудног извршења, како је наведен, значило би да би се у поступку извршења новчаних потраживања врло често стварали социјални односно друштвено-економски случаји, које би друштво само морало решавати. Такво схватање циља принудног извршења није у сагласности са модерним схватањима, ради чега се свако организовано друштво оградбује и заштићује на одређен начин, утолико више ради тога што извршна новчана потраживања, више или мање, извиру из диспозитивних односа самих субјеката. Ради тога се и наше друштво мора оградити и заштити када прописује поступак принудног извршења. И не само ради тога — већ и због уставом прокламованог начела солидарности.

Заштити дужника је нови ЗИП придао дужну пажњу. Томе су посвећене две основне одредбе: чл. 5 — заштита дужника и чл. 6 — заштита делатности одређених правних лица. У првој одредби (чл. 5) одређује се, да се извршење ради остварења новчаног потраживања (као и обезбеђење таквог потраживања) не може спровести на стварима или правима који су неопходни за задовољење основних животних потреба дужника и лица које је он по закону дужан да издржава (минимум за опстанак) или за вршење самосталне делатности која је дужников главни извор средстава за живот (минимум за рад и опстанак). Другом одредбом (чл. 6) прописује се, да се на стварима и правима у друштвеној својини у саставу друштвеног правног лица (дужника) не може спровести извршење и обезбеђење ради остварења новчаног потраживања, ако су те ствари и права услов за вршење његових задатака, односно услов његовог рада.

Да не би ове две основне одредбе остале обичне декларације у ЗИП је предвиђен обиман инструментаријум. С тим у вези не треба изгубити из вида и одредбу из чл. 29 ЗИП — о ограничењу средстава и предмета извршења (једна од уводних одредби за поступак извршења), али свакако већу пажњу заслужују оне одредбе Закона, које, у поступку извршења ради наплате новчаног потраживања, значе конкретно спровођење начела из чл. 5 и 6 тога Закона. Ради се о одредбама којим се одређује који делови имовине дужника и када не могу бити обухваћени извршењем.

Треба приметити да се је у погледу дела имовине дужника који не би смео бити обухваћен извршењем дуго време у раду на доношењу новог закона о извршном поступку провлачила идеја, да се то питање треба разрешити тако, што ће се предвидети једно опште правило (општа формула), на основу које би суд сам, у сваком конкретном случају, одређивао круг ствари и права дужника који би били изузети од извршења. У новом Закону ипак је прихваћен метод таксативног набрајања свега онога што се изузима од извршења, чиме се треба обезбедити минимум за рад и за опстанак дужника. Ради тога, у ЗИП нема једне, већ више посебних одредби којима се одређују ствари и права што су изузети од извршења. У поступку извршења на покретним стварима — то је чл. 71; у извршењу на новчаним потраживањима дужника — то су чл. 92. и 93; при извршењу на непокретностима — то

је чл. 152, али такође и чл. 149. И за извршење на друштвеним средствима ради наплате новчаног потраживања, исто тако, предвиђена су разна изузимања и ограничења, све на линији да се друштвеним правним лицима као дужницима обезбеде (тј. — не захватају извршењем оне ствари и она права, који су услов за вршење њихових задатака, односно услови њиховог рада.⁽¹²⁾ Томе су посвећене одредбе из чл. 188 — 191, 196 и 209. Коначно, одредбом из чл. 246 предвиђено је, да није дозвољено обезбеђење на оним стварима и правима који, према ЗИП или по другом закону, не могу бити предмет извршења.

Заштита дужника, односно заштита делатности одређених правних лица (чл. 5 и 6), не исцрпљује се само наведеним одредбама ЗИП, у којима су одређене ствари и права на којима се не може спровести извршење или у односу на које је извршење ограничено. Заштита из поменутих основних одредби остварује се, даље, и кроз друга решења новог Закона. Већ у поменутој одредби за поступак извршења (чл. 29), у којој је најпре утврђено да суд одређује извршење ради остварења новчаног потраживања оним средством и на оним предметима који су наведени у предлогу за извршење, прописано је, даље, да ће суд, када је поверилац предложио више средстава или више предмета извршења, ограничити извршење само на нека од тих средстава или предмета, ако су довољни за остварење потраживања. И још више: суд може, на предлог дужника, одредити друго средство извршења, уместо оног које је предложио поверилац, ако је то средство довољно за остварење потраживања. У вези последњег заслужује пажњу, на пример, одредба из чл. 143 ЗИП, према којој, код већ одређеног извршења на непокретности, суд може, на предлог дужника, одредити друго средство — извршење на личном дохотку, пензији, инвалиднини или другом сталном новчаном примању, ако је дужник учинио вероватним да ће потраживање бити намирено у року од једне године од дана доношења решења о дужниковом предлогу. То (заштита дужника о којој је реч) је још израженија код извршења на друштвеним средствима: ту су првенствени предмет извршења ради наплате новчаног потраживања новчана средства која се воде на рачуну дужника код Службе друштвеног књиговодства и на девизном рачуну код банке,⁽¹³⁾ док се извршење на другим друштвеним средствима може одредити само ако поверилац поднесе потврду Службе друштвеног књиговодства да дужник нема новчаних

⁽¹²⁾ Код одредби из чл. 188 и 190 ЗИП, мотив изузимања су и шири друштвени интереси.

⁽¹³⁾ Као што се види у првенствени предмет извршења према корисницима друштвених средстава спадају и средства која ова лица имају на својим девизним рачунима код банака. Када ће ова средства бити заиста захваћена извршењем одређује се законом, али али поштује се и воља дужника: дужник, ако је организација удруженог рада (само ова веста друштвених правних лица), може унапред одредити другачији редослед (захватања) средстава, т.ј. може одредити да се извршењем захвате њена средства на девизном рачуну, а не она на другим рачунима (чл. 204). Девизна средства дужника, према томе, не уживају посебни третман, са извесним изузетком, ако је дужник друштвено-политичка заједница, (чл. 208, ст. 3). Напротив, у неким случајевима, када се извршно потраживање гласи у иностраној валути, извршење се и спроводи само на девизним средствима дужника (чл. 208). То одако да на девизном рачуну дужника има средстава у валути на коју се гласи и извршно потраживање (конверзија није допуштена, в. ст. 1, чл. 208), а ако такве валуте нема — извршење се може спровести као да је у питању новчано потраживање које се гласи на динарски износ.

средстава на рачуну, а и овога пута извршење се може спровести првенствено на покретним стварима и правима и тек на крају и на непокретностима (чл. 192). У погледу новчаних средстава на рачуну (рачунима) дужника, према томе, нема никаквих заштитних мера: будући да се ради о првенственом предмету извршења — сва новчана средства на рачуну дужника захватају се извршењем. Али, то није тако када се извршење спроводи на средствима друштвено-политичке заједнице и њеног органа: извршење на новчаним средствима на рачуну друштвено-политичке заједнице (и њеног органа) код Службе друштвеног књиговодства, као и на динарској вредности девизних средстава што их та заједница односно њен орган имају на рачуну код банке, не може се одредити извршење, ако су та средства неопходна за вршење основних задатака друштвено-политичке заједнице (чл. 196).

Одредбама о заштити дужника, како је то већ поменуто, остварује се уставно начело о солидарности. У тим одредбама, истовремено, међутим, садржана је и одређена порука за понашање субјеката приликом заснивања облигационих односа: управо се обзиром на решења садржана у тим одредбама требали би будући повериоци бити боље информисани о имовинском стању својих партнера, како не би, доцније, западали у тешкоће при принудном остварењу својих потраживања.

3. Административна забрана има правно дејство решења о извршењу

Лични доходак је, као и до сада, и по ЗИП један од могућих предмета извршења (као новчано потраживање дужника).⁽¹⁴⁾ С обзиром на његов значај (личног дохотка) за егзистенцију дужника, као и лица које је он дужан по закону да издржава, а у сагласности са начелом о заштити дужника о чему је било речи, извршење на личном доходу је и по ЗИП, такође као и до сада, само ограничено: ово се извршење може спровести само на једној трећини личног дохотка, а само за тачно одређена привилегирана потраживања (за потраживања по основу законског издржавања, накнаде штете настале услед нарушења здравља или умањења, односно губитка радне способности и накнаду штете услед смрти даваоца издржавања) — такво се извршење може спровести и на половини личног дохотка (чл. 93). ЗИП одређује да дозвољено извршење захвата и повећање личног дохотка које настане после достављања решења о извршењу (чл. 120). Поред ове, ЗИП уводи и другу новину у вези намирења наведених привилегираних потраживања: ако има више поверилаца таквих потраживања, код намирења не важи принцип првенства, већ принцип сразмерног намирења, а то и у случају да је извршење већ започело (чл. 121).

Интересантна је и заслужава пажњу одредба ЗИП којом се утврђује одговорност друштвеног правног лица код кога је дужник у рад-

⁽¹⁴⁾ То важи и за пензију, накнаду уместо личног дохотка, плату војних лица и за нека друга ђовремена примања (в. чл. 93).

ном односу дужник за пропуштenu обуставу и исплату доспелих obroка: поверилац има право тужбом да захтева да му друштвено правно лице измири све obroке које је пропустило да обустави и да му их исплати из личног дохотка дужника, према решењу о извршењу (чл. 124). Одговорност друштвеног правног лица је, даље, предвиђена и за случај, да то лице не поступи на законом одређени начин приликом престанка радног односа дужника (чл. 123, ст. 2 и 3). ЗИП, наиме, прописује обавезу друштвеном правном лицу код кога дужник више није у радном односу да без одлагања, препорученом пошиљком, достави решење о извршењу друштвеном правном лицу код кога је дужник засновао радни однос и да о томе обавести суд, односно ако му није познато код кога је дужник засновао радни однос, да о томе без одлагања обавести суд: за пропуштање испуњења ових обавеза друштвено правно лице⁽¹⁵⁾ одговара повериоцу за штету (чл. 124, ст. 2).

Најзначајнију новину код извршења на личном дохотку ЗИП је увео одредбом којом регулише правно дејство забране на личном дохотку по престанку дужника (административна забрана).⁽¹⁶⁾ У досадашњој пракси је преовладало схватање да решење о извршењу на личном дохотку одлаже обуставу доспелих obroка по административној забрани до намирења потраживања по одређеном извршењу. ЗИП, сада, прописује да *административна забрана на личном дохотку дужника има правно дејство решења о извршењу на личном дохотку* (чл. 125, ст. 1). Према томе, за редослед намирења поверилаца по административној забрани и по решењу о извршењу, сада важи правило — *prior tempore, potior iure*. Другим речима: ранија административна забрана одлаже обуставу obroка по решењу о извршењу, до коначне исплате дуга према административној забрани. ЗИП је предвидео само једно одступање: административна забрана (ранија, а и уопште) нема утицаја на спровођење извршења на личном дохотку ради намирења више већ наведених привилегованих потраживања (чл. 125, ст. 2).

Чини се уским тумачење, да се значај одредбе из чл. 125, ст. 1 ЗИП своди само на изједначење ранга административне забране са рангом решења о извршењу на личном дохотку у смислу, да ранија административна забрана има утицаја на доцније решење о извршењу, како је то горе наведено. Будући да је у правном дејству изједначена са решењем о извршењу на личном дохотку, требало би сматрати да и у односу на административну забрану постоји одговорност лица код којег дужник остварује лични доходак ако не поступа по административној забрани, односно ако редовно не обуставља и не исплаћује obroке⁽¹⁷⁾ или, ако дође до престанка радног односа дужника — не проследи административну забрану лицу код којег је дужник засновао радни однос или не обавести повериоца да му није познато где је дужник

⁽¹⁵⁾ Све наведено за одговорност друштвеног правног лица односи се и на свако лице с ким је дужник у радном односу.

⁽¹⁶⁾ Законски израз.

⁽¹⁷⁾ Будући да је равна решењу о извршењу, треба сматрати да ни вољом дужника лице с ким је он у радном односу не сме обуставити исплате доспелих obroка по административној забрани.

засновао радни однос, како је то прописано за случај спровођења извршења на личном дохотку. Ако се одредба из чл. 125, ст. 1 ЗИП овако схвати, онда је њен значај заиста већи, него што је само утицај административне забране на извршење на личном дохотку. Поимање поменуте одредбе да она ствара обавезу за лице код којег је у радном односу дужник према административној забрани, каква за то лице произлази уколико не поступи на законом одређени начин по решењу о извршењу, значи да ће та одредба имати знатног утицаја на дисциплину испуњења преузетих новчаних обавеза, а то би, даље, деловало на смањење броја судских спорова.⁽¹⁸⁾ У томе би био тај шири значај одредбе из чл. 125, ст. 1 ЗИП. Такво схватање поменуте одредбе чини се одговарајућим нашим друштвено-економским приликама.

4. Заложно право на непокретности као средство за обезбеђење новчаног потраживања

Заложно право на непокретности није средство које по први пут уводи ЗИП. Ово је средство познато већ и по правним правилима. Разлика се јавља само у томе, што према правним правилима заложно право на непокретности је средство за намирење новчаног потраживања, док по ЗИП то је средство за обезбеђење таквог потраживања.

За разлику од средстава за намирење новчаних потраживања, како оних која су била позната према правним правилима, тако и оних што су предвиђени ЗИП, карактеристика заложног права на непокретности као средство за намирење новчаног потраживања била је та, да се њиме, заправо, није постизало намирење новчаног потраживања, када је то било одређено и спроведено за односно потраживање. Заснивањем заложног права на непокретности по правним правилима, наиме, поверилац је само стицао право првенственог намирења уколико (и када) касније дође до уновчења непокретности по било чијем предлогу, односно да његово заложно право дејствује према сваком каснијем стицаоцу непокретности, тј. да се извршење на непокретности може спровести према трећем лицу. С тога, и према правним правилима, заложним правом се је постизало само обезбеђење новчаног потраживања, и ако је то средство номинално било средство за намирење таквог потраживања. ЗИП је учинио потребну исправку и ово средство уврстио систематски на право место: међу средства за обезбеђење.

Дејству заложног права на непокретности као средству за обезбеђење посвећена је одредба из чл. 251 ЗИП: укњижба заложног права има то дејство да се извршење на непокретности може спровести и према трећем лицу које је ту непокретност доцније стекло. У глави у којој су садржане одредбе о заложном праву на непокретности (као средство за обезбеђење новчаног потраживања, — XXII) нема одредбе

⁽¹⁸⁾ Ако лице код којег дужник остварује лични доходак не сме ни на захтев дужника престати са исплатом доспелих obroka по административној забрани, то значи да поверилац не мора да води парницу како би дошао до извршне исправе за своје потраживање.

о дејству заложног права на извршење на непокретности, које је предложено и одређено после заснивања тога права, тако да се може добити утисак да заложно право и нема дејства на касније извршење на истој непокретности. У глави XXII ЗИП нема такве одредбе и не треба да је има, зато што је то питање решено одговарајућим одредбама о извршењу на непокретности. У чл. 146 ЗИП, наиме, речено је, да се у поступку извршења на непокретности намирује и заложни поверилац који није предложио извршење, а у чл. 173 — да се потраживање обезбеђено заложним правом рангира у исти ред са потраживањем предлагача извршења на непокретности и да се намирује, сагласно правилу *prior tempore, potior iure*. Законом је, даље, одређено, да се заложно право укњижено на непокретности гаси даном правоснажности решења о предаји непокретности купцу, и ако заложни повериоци нису потпуно намирени, али се купац непокретности и заложни поверилац могу споразумети да заложно право остане на непокретности и после правоснажности решења о предаји непокретности, с тим да купац преузме дужников дуг према том повериоцу у износу који би му припао у извршном поступку, у ком би се случају куповна цена умањила за износ преузетог дуга (чл. 147).

Као средство за обезбеђење, заложно право на непокретности разликује се од других средстава за обезбеђење новчаних потраживања предвиђеним ЗИП (претходне мере, привремене мере). Та је разлика, пре свега, видљива код услова за одређивање свакога од тих средстава за обезбеђење. Док се заложно право на непокретности може одредити (засновати) само на основу извршне исправе (чл. 248), претходна мера се може одредити на основу одлуке која није правоснажна или није извршна (чл. 253), а привремена мера се може одредити и пре покрећања и у току судског или управног поступка, све док извршење не буде спроведено (чл. 263)). Поред овога, разлика се јавља, даље, у томе, што је за одређивање претходне и привремене мере потребан још и услов, да постоји вероватна опасност да ће извршење бити осујећено или отежано, а за привремену меру још и да нема услова за одређивање претходне мере, којом би се постигао исти циљ (чл. 253, 264, 265, 267), какви се услови не траже код заснивања заложног права. Разлика између заложног права, с једне, и привремене и претходне мере, с друге стране, показује се и у дејству сваког од ових средстава: заложно право увек дејствује *erga omnes*, што није случај са сваком од претходних односно привремених мера. У вези дејства сваког од средстава за обезбеђење, разлика се показује и тако, што привремене и претходне мере дејствују само на одређено време, а то није случај са заложним правом. Коначно, одређена претходна или привремена мера се може касније укинути као таква, док заложно право може престати само брисањем из јавне књиге у коју је било укњижено. Заједничко за заложно право и за друга два средства обезбеђења је то, што се ниједно од тих средстава не може одредити на предметима који према ЗИП или према другом закону не могу бити предметом извршења (чл. 246).

др Стефан Георгиевски

РЕЗЮМЕ

Новинки в процедуре принудительного исполнения облигаций

Закон об исполнительном делопроизводстве от 30. III 1978. года отводит значительное место осуществлению самого Закона об облигациях, так как предписывает процедуру принудительного исполнения облигаций. Особое внимание привлекают новые решения этого Закона.

Значительным является решение, которое обходя тяжбу, ускоряет и сокращает процедуру защиты права. В первую очередь это достоверный документ (вексель, чек, фактура) на основании которого можно назначить исполнение платежа денежного иска, если тому не противится должник. Сюда входят и случаи, когда исполнительный суд по поводу исполнения осуществления неденежного иска, вменяет в обязанность должника уплату денежного иска, и то: 1. уплата судебных пеней (за неисполнение денежного иска), 2. возмещение заработной платы (при возвращении работника на работу) и 3. выплата стоимости определенных т.е. заменяемых предметов (при передаче или доставке передвижных предметов, которых нет возможности приобрести на другой стороне).

При исполнении и обеспечении денежных исков подчеркивается наличие начала защиты должника. Исполнение невозможно по отношению к предметам или правам одиночки, необходимым для удовлетворения основных потребностей или для осуществления деятельности, являющейся главным источником существования (минимум для существования и работы). Исполнение также невозможно по отношению к общественным средствам в составе общественного правового лица, когда речь идет о предметах и правах, являющихся условием для осуществления деятельности или заданий того лица. Все эти решения являются выражением принципа социальности и солидарности в исполнительской процедуре.

Новым Законом положительно решен и вопрос об одинаковой правовой силе наложения запрета на заработную плату по воле должника (административный запрет), а залоговое право на недвижимость является только средством для обеспечения денежного иска. Эти решения имеют значение для кредитных отношений.

A SUMMARY

Novelties in the Procedure of Coercive Execution of Obligations

The Coercive Procedure Law of 30. 3. 1978. occupies a significant position in the realisation of the Law on Obligations as such, as it provides the procedure for the coercive execution of obligations. Great attention has been paid to the new solutions contained in this Law.

One of these solutions is the one which avoids lawsuits and accelerates and shortens the procedure of the safeguard of rights. Primarily this is achieved by the introduction of the credible instrument (bill of exchange, cheque, invoice), forming a sound basis for the determination of value to be executed for payment of the claim in cash (or otherwise), if not objected to by the debtor. This includes cases where the coercive court, in connection with the execution for realisation of a non-financial claim, obliges the debtor to pay out his obligation in money, such as: 1) the payment of court penalties for the non-fulfilment of non-financial claims; 2) compensation of wages (salary) in connection with the reinstatement of a person to his former post; 3) payment of values or replaceable articles (in connection

with the hand-over or delivery of movable property, which has not been recovered or cannot be replaced at another place).

In connection with the execution and the ensuring of money claims, there has been underlined the principle of protection of the debtor. Execution is not possible in respect of articles and rights of persons necessary for the satisfaction of their basic needs or their business activity representing their main source of income (minimum for survival). Execution, is furthermore not possible in respect of means of production in social ownership, within a social (public) legal person, when articles and rights forming the basic conditions for the functioning of the business activity or the carrying out of a task of that person are concerned. All these solutions are the expression of the principle of solidarity and socialness in the executive procedure.

The new Law has solved the question of equal legal power (force) of the ban placed on salary (wages) according to the will of the debtor (administrative ban) in a favourable way, while mortgage rights on real estate are simply means of security of the money claim. These solutions are significant for credit relations.

RÉSUMÉ

Les nouveautés dans la procédure de l'exécution coercitive des obligations

La Loi relative à la procédure obligatoire du 30 mars 1978 occupe une place importante dans la réalisation de la Loi des obligations, car elle prescrit la procédure de l'exécution coercitive des obligations. Une attention particulière attirent les nouvelles solutions de cette loi.

La solution est importante par laquelle, en passant outre les procès, on accélère et raccourcit le procédure de la protection du droit. En premier lieu c'est la pièce authentique (la lettre de change, le chèque, la facture), en vertu de laquelle on peut déterminer l'exécution pour l'encaissement des avoirs en argent, pour autant que le débiteur ne s'y oppose. Dans cette sphère se trouvent aussi les cas quand le tribunal exécutoire, à l'occasion de l'exécution pour la réalisation des avoirs qui ne sont pas stipulés en argent oblige le débiteur au payement des avoirs en argent, tels que: (1) le payement des pénalités judiciaires (pour la non-exécution de la revendication qui n'est pas stipulée en argent), (2) la compensation du revenu personnel (dans la réintégration des ouvriers eu travail) et (3) le payement de la valeur des objets déterminés ou des objets qui peuvent être remplacés (dans la remise ou la livraison des biens mobiliers, qui n'ont pas été trouvés ou qu'on ne pouvait pas se procurer d'un autre côté).

Dans l'exécution et l'assurance des avoirs en argent est accentuée la présence du principe relatif à la protection du débiteur. L'exécution n'est pas possible sur les biens et les droits de l'individu qui lui sont indispensables pour la satisfaction des besoins élémentaires ou pour l'exercice de l'activité qui est sa principale source de l'entretien (le minimum d'existence et de travail). L'exécution, de même, n'est pas possible sur les moyens sociaux qui forment partie intégrante de la personne morale sociale, lorsque les biens et les droits sont en question qui sont la condition pour l'exercice de l'activité c'est-à-dire des devoirs de cette personne. Toutes ces solutions sont l'expression du principe relatif au caractère social et à la solidarité dans la procédure exécutoire.

Par la nouvelle Loi la question est résolue positivement concernant la force juridique égale de l'interdiction sur le revenu personnel selon la volonté du débiteur (l'interdiction administrative), et le droit de gage est seulement le moyen pour assurer les avoirs en argent. Ces solutions présentent de l'importance dans les rapports de crédit.